

जगदीश घिमिरेको आख्यानकारिता

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय
नेपाली केन्द्रीय विभागअन्तर्गत स्नातकोत्तर तह
दोस्रो वर्षको दसौं पत्रको
प्रयोजनका लागि
प्रस्तुत

शोधपत्र

शोधार्थी

देवका भेटवाल

नेपाली केन्द्रीय विभाग
त्रिभुवन विश्वविद्यालय
कीर्तिपुर, काठमाडौं

२०६६

शोधनिर्देशकको सिफारिस

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्घयअन्तर्गत नेपाली केन्द्रीय विभाग, एम्.ए. दोस्रो वर्षका छात्रा देवका भेटवालले जगदीश घिमिरेको आख्यानकारिता शीर्षकको प्रस्तुत शोधपत्र मेरो निर्देशनमा तयार पार्नुभएको हो । उहाँले निकै परिश्रमपूर्वक तयार पार्नुभएको यस शोधकार्यबाट म पूर्ण सन्तुष्ट छु र यसको आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि विभागसमक्ष सिफारिस गर्दछु ।

मिति : २०६६/११/१३

.....
उप-प्रा.डा. दुर्गाबहादुर घर्ती
त्रिभुवन विश्वविद्यालय
नेपाली केन्द्रीय विभाग
कीर्तिपुर, काठमाडौं
२०६६

त्रिभुवन विश्वविद्यालय
मानविकी तथा समाजिक शास्त्र सङ्काय
नेपाली केन्द्रीय विभाग
कीर्तिपुर

स्वीकृति-पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा समाजिक शास्त्र सङ्कायअन्तर्गत नेपाली केन्द्रीय विभागका छात्रा देवका भेटवालले स्नातकोत्तर तहको नेपाली विषयको दसौं पत्रको प्रयोजनको लागि तयार पार्नुभएको जगदीश घिमिरेको आख्यानकारिता शीर्षकको प्रस्तुत शोधपत्र सोही प्रयोजनका लागि स्वीकृत गरिएको छ ।

शोधपत्र मूल्याङ्कन समिति

प्रा. राजेन्द्र सुवेदी
(विभागीय प्रमुख)

.....

उप-प्रा.डा. दुर्गाबहादुर घर्ती
(शोधनिर्देशक)

.....

उप-प्रा. अङ्गदमणि गौतम
(बाह्य परीक्षक)

.....

मिति : २०६६/११/१९

कृतज्ञताज्ञापन

जगदीश घिमिरेको आख्यानकारिता शीर्षकको प्रस्तुत शोधपत्र मैले त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्कायअन्तर्गत स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षको दसौं पत्रको प्रयोजनका निम्ति आदरणीय गुरु उप-प्रा.डा. दुर्गाबहादुर घर्तीज्यूको निर्देशनमा तयार गरेकी हुँ । आफ्नो व्यस्त समयका बीचमा पनि शोधपत्र तयारीका सन्दर्भमा स्नेहपूर्ण निर्देशन एवम् ज्ञानवद्धक सल्लाह र सुझावका साथ सहयोग गर्नुहुने श्रद्धेय गुरुप्रति कृतज्ञ छु ।

प्रस्तुत शोधशीर्षकमा अध्ययन गर्न स्वीकृति प्रदान गरी शोध लेख्ने अवसर प्रदान गर्नुहुने विभागीय प्रमुख प्रा. राजेन्द्र सुवेदी तथा नेपाली केन्द्रीय विभागप्रति हार्दिक आभार व्यक्त गर्दछु । शोधपत्र तयारीका क्रममा सामग्री सङ्कलनमा सहयोग गर्ने त्रिभुवन विश्वविद्यालय केन्द्रीय पुस्तकालय तथा कर्मचारी वर्गहरूप्रति म हार्दिक कृतज्ञताज्ञापन गर्दछु ।

प्रस्तुत शोधपत्र तयार गर्ने क्रममा आफ्नो प्रतिकूल स्वास्थ्यका बाबजुद पनि अमूल्य समय, आवश्यक सल्लाह-सुझाव तथा आवश्यक सामग्री उपलब्ध गराएर महत्त्वपूर्ण सहयोग गर्नु हुने आदरणीय शोधनायक जगदीश घिमिरेज्यूप्रति कृतज्ञ छु ।

मेरो अध्ययनको यो क्षणसम्म सदैव प्रेम, प्रेरणा, हौसला तथा आर्थिक टेवा पुऱ्याउनु हुने मेरो परिवारप्रति ऋणी छु । त्यसैगरी प्रस्तुत शोधपत्र तयार गर्न सामग्री सङ्कलनका क्रममा महत्त्वपूर्ण सहयोग गर्ने भाइ नगेन्द्र सुवेदी र बहिनी मायालाई विशेष धन्यवाद दिन्छु । यसैगरी अध्ययनका क्रममा प्रत्यक्ष सहयोग पुऱ्याउने सम्पूर्ण साथीहरूलाई धन्यवाद दिन्छु । यस शोधकार्यलाई शुद्ध एवं स्पष्टसँग टड्कण गरी सहयोग गर्ने स्टुडेन्ट्स कम्प्युटर सर्भिसलाई धन्यवाद दिन्छु ।

अन्त्यमा प्रस्तुत शोधपत्र आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि नेपाली केन्द्रीय विभाग कीर्तिपुर समक्ष पेश गर्दछु ।

मिति : २०६६/११/

शैक्षिक सत्र : २०६३/६५

.....

शोधार्थी

देवका भेटवाल

त्रिभुवन विश्वविद्यालय

नेपाली केन्द्रीय विभाग

कीर्तिपुर, काठमाडौं

(२०६६)

विषयसूची

प्रथम परिच्छेद : शोधपरिचय	१-५
१.१ विषयप्रवेश	१
१.२ समस्याकथन	१
१.३ शोधपत्रको उद्देश्य	१
१.४ पूर्वकार्यको समीक्षा	२
१.५ शोधपत्रको औचित्य, महत्त्व र उपयोगिता	५
१.६ अध्ययनको सीमाङ्कन	५
१.७ शोधविधि	५
१.८ शोधपत्रको रूपरेखा	५
दोस्रो परिच्छेद : जगदीश घिमिरेको रचनाधर्मिताको परिचय	६-१९
२.१ विषयप्रवेश	६
२.२ जगदीश घिमिरेको संक्षिप्त जीवनी	६
२.२.१ जन्म र बाल्यकाल	६
२.२.२ शिक्षा	७
२.२.३ पारिवारिक जीवन र आर्थिक अवस्था	७
२.२.४ भ्रमण तथा सम्मान र पुरस्कार	७
२.२.५ शारीरिक अवस्था	८
२.३ जगदीश घिमिरेको व्यक्तित्वका विविध पक्षहरू	८
२.३.१ साहित्यिक व्यक्तित्व	८
२.३.२ साहित्येतर व्यक्तित्व	१२
२.४ जगदीश घिमिरेका कृति विवरण	१५
२.५ जगदीश घिमिरेको साहित्य यात्रा	१६
२.५.१ साहित्य सिर्जनाको प्रभाव र प्रेरणा	१६
तेस्रो परिच्छेद : संरचनागत आधारमा जगदीश घिमिरेका आख्यानको विश्लेषण	२०-७५
३.१ विषयप्रवेश	२०
३.२ आख्यानको सैद्धान्तिक परिचय	२०
३.३ आख्यानका तत्त्वहरू	२१
३.४ 'लिलाम' उपन्यासको विश्लेषण	२७
३.५ 'साबिती' उपन्यासको विश्लेषण	३६
३.६ 'बर्दी' कथासङ्ग्रहका कथाहरूको विश्लेषण	४२
चौथो परिच्छेद : प्रवृत्तिगत आधारमा जगदीश घिमिरेका आख्यानको अध्ययन	७६-८२
४.१ विषयप्रवेश	७६

४.२	जगदीश घिमिरेका आख्यानात्मक प्रवृत्तिहरू	७६
४.२.१	सामाजिक यथार्थवादी	७६
४.२.२	आलोचनात्मक यथार्थवादी	७७
४.२.३	विसङ्गतिवादी	७७
४.२.४	प्रयोगवैचित्र्यता	७८
४.२.५	आञ्चलिकता	७९
४.२.६	राजनीतिक विकृतिको उद्घाटन	७९
४.२.७	वर्गीय पात्रको प्रयोग	८०
४.२.८	यौन विकृतिको चित्रण	८०
४.२.९	नवीन भाषाशैलीको प्रयोग	८०
४.२.१०	प्रगतिशीलता	८१
४.२.११	भय र त्रासको प्रस्तुति	८१

पाँचौं परिच्छेद : सारांश र निष्कर्ष

८३-८५

सन्दर्भग्रन्थसूची

८६-८७

सङ्क्षेपीकरण शब्दसूची

संक्षिप्त रूप

एन्.जी.ओ.

बी.बी.सी.

ता.से.स.

प्रा.

प्रा.लि.

पृ.

ल.च.मू.

वि.सं.

सम्पा.

संस्क.

पूर्ण रूप

नन् गभरमेन्टल अर्गनाइजेसन

ब्रिटिस ब्रोडकास्टिङ्ग कर्पोरेसन

तामाकोसी सेवा समिति

प्राध्यापक

प्राइभेट लिमिटेड

पृष्ठ

लक्ष्मी चण्डी मूरार्का

विक्रम संवत्

सम्पादन/सम्पादक

संस्करण